

BÜTÇE AÇIKLARININ MAKROEKONOMİK ETKİLERİ: JAPONYA ÖRNEĞİ

MACROECONOMIC EFFECTS OF BUDGET DEFICITS:
JAPANESE SAMPLE

Haluk EGELİ*

Abdulkerim EROĞLU**

ÖZ

Çalışmamızda öncelikle bütçe açıklarının enflasyon, yatırım/tasarruf, reel faiz, cari işlemler/reel döviz kuru, ekonomik büyüme ve gelir dağılımı gibi makroekonomik göstergeler üzerindeki etkileri teorik açıdan ele alınmıştır. Takip eden kısımda Japonya ekonomisi hakkında bilgi verildikten sonra bütçe açıklarının bahsi geçen makroekonomik göstergelerle ilişkisi Japon ekonomisi özelinde ele alınmıştır. Büyük ölçüde tutarlı olan ilişki grafiklerle gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bütçe Açıkları, Makroekonomik Göstergeler, Japonya Ekonomisi

ABSTRACT

In our study, firstly the effects of budget deficits on macroeconomic indicators such as inflation, investment / saving, real interest rate, current account / real exchange rate, economic growth and income distribution were theoretically taken into consideration. In the following section after giving information about the Japanese economy, the relationship between budget deficits and macroeconomic indicators has been taken into account in the Japanese economy. The relationship is largely consistent and has been tried to be shown with graphs.

Keywords: Budget deficits, macroeconomic indicators, Japanese economy

* Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü

** Araş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü

M.G.T.: 20.12.2017 / M.K.T.: 19.01.2018

1- GİRİŞ

Bütçe açıkları yapısal olarak diğer makroekonomik değişkenler üzerinde belirleyici olduğu gibi bu değişkenler tarafından da etkilenmektedir. Büyüme oranı, enflasyon oranı, reel faiz düzeyi, cari işlemler dengesi, gelir dağılımında adalet makroekonomik değişkenlerden bazılarıdır.

Japon ekonomisi düşük işsizlikle birlikte düşük büyüme oranı ve enflasyonla birlikte; yüksek tasarruf oranlarıyla düşük yatırım oranları açısından dikkat çeken bir yapıdadır. 1970'li yılların ortalarından sonra neredeyse bir süreklilik gösteren bütçe açıkları ve yüksek kamu borç miktarı diğer sorunlarla birlikte ekonomi için yüksek seviyede tehlike arz etmektedir. Bu yapısal problemlerle birlikte 2000'li yıllardan sonra ekonomik büyüklük olarak Çin ve Hindistan'ın gerisine düşmesi, 2012 yılından sonra ithalatın ihracatı geçmeye başlaması, bir takım mali politikalara rağmen hane halkı tüketimlerinin istenilen seviyeye çıkmaması hükümeti reform niteliğinde önlemler almaya zorlamıştır. Uluslararası seviyede yapılan ticaret anlaşmaları ile bu reformların desteklenmesi amaçlanmış ve ülke içinde bulunduğu uzun süreli yapısal problemlerden kurtulmak istemiştir.

2- BÜTÇE AÇIKLARININ MAKROEKONOMİK ETKİLERİ

2.1- Enflasyon Üzerindeki Etkileri

Bütçe açıklarının en önemli sonuçlarından biri ekonominin parasallaşma oranındaki artışla birlikte enflasyonist baskıların meydana gelmesidir. Şöyle ki bütçe açıklarının finansmanında merkez bankası kaynakları veya özel kesimden borçlanılırsa para arzı artırılmış olacaktır. Bütçe açıkları faiz oranlarının yükselmesine neden olacağından merkez bankası para arzını artırma yoluna gitmek durumunda kalacaktır.

Bütçe açıklarındaki gelişmeye bağlı olarak para arzına yönelik değişik uygulamalar söz konusudur. Merkez Bankası, para piyasası işlemleri ve bankalara açılan krediler ile bankalar arasındaki nakit hareketlerini teşvik etmektedir. Burada uygulanacak para politikasını belirleyen ekonomik büyüklük, faiz oranıdır. Reel faiz oranlarındaki yükselmeler para arzı ve talebini kısılabilmektedir. Ancak, faiz oranlarındaki düşüşün para arzı ve talebini arttırıp arttırmadığı tartışmaya açıktır. Daralan bir ekonomide, faiz oranlarındaki düşüş, nominal talebi arttırmaksızın para arz ve talebinde bir genişlemeye yol açmayabilir. Kronik enflasyon halinde ise reel faizdeki düşüşün nominal talebi genişletmesi ihtimali yüksektir. Buna göre, faiz oranlarının kredi ve para piyasalarındaki arz ve talebi eşitleyecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.¹

Bütçe açıkları ile enflasyon arasındaki ilişki iki yönlü olarak dikkat çekmektedir. Bütçe açıkları enflasyonist baskılara neden olduğu gibi yüksek enflasyon oranları da bütçe açığına neden olur. Şöyle ki; enflasyon oranları kamu kesiminin borç faiz oranlarını artırır ve bütçe açığı meydana gelebilir. Veya enflasyon kamu harcama tutarlarını ve vergi gelirlerini nominal olarak arttırdığı halde kamu harcamalarındaki artış daha erken meydana geleceğinden (vergi gelirlerinin tarh ve ödeme evreleri arasında uzun bir zaman dilimi olması nedeniyle) bütçe açık verir.

2.2- Yatırım ve Tasarruflar Üzerindeki Etkileri

Bütçe açığı bir başka anlamıyla kamu tasarrufunun olmadığı hatta negatife döndüğü durumdur.

¹ Haluk Egeli, Bütçe Açıklarının Makro Ekonomik Etkileri ve Türkiye'de 1980 Sonrası Dönemde Uygulanan Finansman Yöntemleri Açısından Değerlendirilmesi, Maliye Yazıları, Sayı 58, 1998, s.3

Özel tasarruflar (vergi sonrası gelirin harcanmaktan ziyade tasarruf edildiği) ve kamu tasarrufu (harcanmaktan ziyade tasarruf edilen vergi gelirleri) milli tasarrufu oluşturur. milli tasarruf; bütün bütçe açıklarının takip ettiği birincil etkidir. Hükümet bütçe açığı verdiği zaman kamu tasarrufu milli tasarrufun özel tasarrufun altına düşmesine neden olur. Örneğin bir birimlik vergi kesintisi kamu tasarruflarının bir birim azalması anlamına gelmektedir. Aynı zamanda bu hane halkının vergi sonrası gelirin bir birim artması anlamına da gelmektedir. Hane halkı bu bir birimlik artışı harcayabileceği gibi tamamını tasarruf da edebilir. Bu durum da milli tasarruf düşer, ancak kamu tasarrufundaki azalış milli tasarruftaki azalıştan daha yüksek olur.² Bütçe açıklarının milli tasarrufu azalması da gelecekteki hayat standartlarını düşürmektedir.³

Bütçe açıklarının tasarruflar üzerindeki olumsuz etkisi yatırımları da etkilemektedir. Kamu harcamaları ve özel tüketim dışında kalan toplam tasarruf (ihracat-ithalat eşitliliğin sıfır olması halinde) yatırımları finanse etmek amacıyla kullanılacak fonları temsil etmektedir. Bu durumda tasarruflarda meydana gelen bir azalma yatırımların pahalılaşmasına ya da azalmasına neden olacaktır.

Ricardocu Denklik Teoremi gelişecek yukarıdaki gibi bir durumda tasarruf ve yatırımlarda herhangi bir değişiklik meydana gelmeyeceğini savunur. Bu ister kapalı ekonomide olsun ister açık ekonomide olsun aynıdır. Kapalı ekonomilerde rasyonel bireyler bütçe açığının borçlanmayla finansmanının gelecek vergi artışlarıyla karşılaşacağını bildiklerinden cari tasarruflarını artırma yoluna giderler. Açık ekonomilerde de özel tasarrufların varlığı dış borçlanmaya gerek bırakmayacak ancak iç borçlanmada da gelecek vergi artış beklentilerini korurlar.

2.3- Reel Faizler Üzerindeki Etkileri

Kapalı bir ekonomide vergi yerine açık finansmanı reel faiz oranlarını artırarak yatırımları dışlar (crowding out). Açık ekonomilerde ise bütçe açıkları reel faiz oranlarını yükselmesi yönünde baskı oluşturacağından yabancı kaynak girişi teşvik edilmiş olacaktır. Esnek döviz kuru ülkenin yerli parasının değerinin artmasına neden olur. Bu da dünya piyasalarında rekabet gücünü düşüren bir etki gösterir.⁴

2.4- Cari İşlemler ve Reel Döviz Kuru Üzerindeki Etkileri

Cari işlemler dengesi ve reel döviz kuru ülkelerin dış rekabet güçleri konusunda önemli birer gösterge olarak görülmektedir. Bir ülkede bütçe açıkları o ülkenin varlıklarının yurtdışına akımına neden olur. Bu özellikle kamu açığının finansmanında iç borçlanmanın sınırlı olması durumunda ortaya çıkmaktadır. Bütçe açığı ilerde ödenecek bir borçla ya vergi yoluyla ya da para basılarak finanse edilebilir. Para basılarak açık finansmanı sürdürülebilir bir politika olamayacağı için uzun vadede borçlanma veya vergileme yoluna başvurulur. Vergilendirme yoluna gidildiğinde bireylerin kullanılabilir gelirlerinde azalma meydana geleceği gibi borçlanma durumunda da bireyler sürekli gelirlerini dikkate alacağından borçların nihayetinde vergiler yoluyla kapatılacağını öngörebeklerinden tasarruflarını artırma yoluna gideceklerinden aynı etki meydana gelecektir. Sonuç olarak kamu açıkları ulusal tasarrufu azaltacak, reel faiz oranları artacak ve cari hesaplar açığı oluşacaktır.

² Laurence Ball, N. Gregory Mankiw, What do Budget Deficit Do?, NBER Working Paper Series, No. 5263, 1995, s.3

³ Janet L. Yellen, Symposium on the Budget Deficit, Journal of Economic Perspectives, Cilt3, Sayı 2, s.17

⁴ Janet L. Yellen, age, s.18

Hükümet bütçe açıklarını finanse etmek için borçlanmaya başvurması faiz oranlarını yükseltmektedir. Yüksek faiz oranları yatırımları dışlamakta ve yabancılar için finansal piyasalar cazip hale gelmektedir. Artan döviz girişi döviz kurlarının artmasına engel olarak yerli paranın aşırı değerlenmesine neden olmaktadır. Aşırı değerlenmiş bir para birimi üretim maliyetlerinin de diğer ülkelere kıyasla daha fazla yükseldiği anlamına gelmektedir. Sonuçta ihracat azalmakta ve ithalat artmaktadır (ikiz açık).⁵

Genel kanı kamu açıklarının cari açığa neden olduğu yönünde olsa da aslında bireylerin rasyonel olması bütçe açığının cari açık üzerindeki etkisini ortadan kaldıracaktır. Şöyle ki, bütçe açığının borçlanma ile kapatılması durumunda rasyonel bireyler gelecekte vergi artışlarını öngörebileceklerinden özel tasarruf oranlarında artış meydana gelecektir. Bu durumda da dış borçlanmaya gerek duyulmayacak ve gelecekte meydana gelebilecek cari açık sınırlandırılmış olacaktır. Ancak gelecek dönem vergilerinin belirsizliği, vergi gelirlerinin götürü olmaması, sermaye piyasalarının sorunsuz olmaması, gelecek konusunda daha az endişeli olan çocuksuz kişiler, insan ömrünün sonsuz olmaması, teoremin tam istihdamı baz almış olması bu mekanizmanın doğru çalışamayabileceğini yönünde getirilen eleştirilerdir.⁶

2.5- Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri

Bütçenin sürekli açık vermesi kamu kesiminin borçlanmaya başvurmasına neden olmakta ve sonuçta yatırımlara yönlendirilmesi gereken tasarruflar borç ödemelerinden kullanılmaktadır. Bütçe açıkları ve bu açıklarının finansman şekli ekonomik büyüme için önemli bir sorun olarak görülmektedir.

Milli tasarruf azalarak yatırımlar ve/veya net ihracat azalacaktır. Açıkların borçlanma ile finansmanı yabancıların sahip oldukları bu borçlanma kağıtları dolayısıyla üretimden elde edilen gelirin bir kısmının bunlara akmasına neden olacaktır. Sonuçta sermaye birikiminde azalan bir artıştan ve daha fazla yabancılara ait yerli varlıklarından oluşan bir kombinasyon oluşacaktır. Eğer bütçe açıkları sermayeyi dışlıyorsa daha az üretim yapılacağından milli gelirden düşüş meydana gelir.⁷

2.6- Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri

Kamu borçlanmasını finanse edecek kesim tasarruf eğilimi yüksek kişilerden oluşmaktadır. Başka bir deyişle devlete borç verebilecek kadar varlıklı bireyler devlete borç verir. Ve bu kesim dünyanın birçok ülkesinde nüfusun çok düşük bir kısmını oluşturmaktadır. Orta ve düşük gelirli bireyler ise nüfusun büyük bir kısmını meydana getirdiği için toplam vergi gelirlerinin çok büyük bir kısmı bu bireylerden toplanmaktadır. Sonuç olarak devlet borçlanma yaparken ilk gruptaki bireylerden yapmakta, ancak borcun finansmanı noktasında ikinci gruptakilere asıl yük binmektedir. Kamu tarafından ödenen yüksek faizler orta/düşük gelirli kişilerden toplanan vergiler aracılığıyla ödenmektedir. Bu düşük ve orta gelirli kişilerden yüksek gelirli kişilere doğru bir kaynak akışı meydana gelmektedir.

Borçlanmaya gidil(e)memesi durumunda da ya vergi gelirlerinin artırılması ya da harcamaların kısılması tedbirlerine başvurulur. Vergilerin artırılması politik bir dirençle karşılaşılabileceği için politikacılar buna pek yanaşmayabilir. Harcamaların kısılması halinde ise hangi harcamalarda kısıntıya

⁵ Laurence Ball, N. Gregory Mankiw, age, s.99

⁶ Robert J. Barro, The Ricardian Approach to Budget Deficits, The Journal of Economic Perspectives, Cilt 3, Sayı 2, 1989, s.39-41

⁷ Laurence Ball, N. Gregory Mankiw, age, s.5

gidileceği önem taşımaktadır. Personel giderlerinde, cari transferlerinde, eğitim ve sağlıkta kısıntıya gidilmesi yine en çok düşük gelir gruplarını etkilemektedir.

3- BÜTÇE AÇIKLARININ MAKROEKONOMİK ETKİLERİ: JAPONYA ÖRNEĞİ

3.1- Japonya Ekonomisi

Bütçe açıklarının makroekonomik faktörler üzerindeki etkisi ülkelerin yapısal sorunlarına, gelişmişlik seviyesine, toplumsal yapıya göre farklılık gösterebilmektedir. Örneğin bütçe açığı Bulgaristan'da efektif talebin artmasına neden olurken.⁸ Japonya için böyle bir durum söz konusu olmamıştır. Ayrıca meydana gelen bu mali açığın nedeni de ortaya çıkacak olan bu etki açısından önem arz eder. Örneğin bütçe açığının nedeni faiz ödemelerindeki fazla ise bunun konjonktür üzerindeki etkisi bütçe açığının nedeninin başka nedenlerden kaynaklanması halindeki durumdan farklı olacaktır.

2000'li yılların başına kadar dünyanın ikinci büyük ekonomisi olan ardından üçüncü ve son olarak dördüncü büyük ekonomisi olarak gerileyen Japonya ekonomisi bütçe açıkları, deflasyon ve yüksek kamu borcuyla sorunlu bir hale gelmiş ancak bunların yanından yaşanan kesimdeki artış, toplam nüfusun 2010'lu yılların başından itibaren düşmeye başlaması ekonomiyi daha problemlili bir hale getirmeye başlamıştır.

Tarihsel açıdan Japonya ekonomisinin genel çerçevesini görmek faydalı olacaktır:⁹ 70 yıldır devlet sanayi işbirliği, çalışma ahlakı, yüksek teknolojinin hakimiyeti ve savunmaya çok az bir tahsis edilen miktarlar (GSYH'nin %1'i) Japon ekonomisinin gelişmesine çok katkı sağladı. İkinci dünya savaşından sonra ekonomi "keiretsu"¹⁰ denilen, üreticileri, tedarikçileri ve distribütörleri birbirine bağlayan bir yapıya girmişti. Yine birçok sektörde ömür boyu iş garantisi getirilmişti. Ancak bu iki durum hâlihazırda küresel rekabette Japon ekonomisine zarar vermektedir. Yine doğal kaynak kıtlığı ülkeyi ham malların ithalatına bağımlı hale getirmektedir. Özellikle 2011 yılındaki tsunami faciasından sonra fosil yakıtlara bağımlılığı daha da artmıştır. Tarım sektörünün küçük olmasından dolayı gıda ihtiyacının %60'ı ithalat yoluyla karşılanmaktadır.

1990'lı yıllara gelinceye dek yüksek oranlarda ekonomik büyüme elde edilmiştir. Örneğin 1960'lı yılların ortalama büyümesi %10, 1970'lerin ortalama büyümesi %5, 1980'lerin ortalama büyümesi %4 olarak gerçekleşmiştir. 1990'lı yıllardan sonra ise bu ortalama %1,7'ye inmiştir. Sebebi de varlık boluna ve etkinsiz yatırımlar olmuştur. Japonya 1990'lı yılların başında finansal bir kriz geçirmiştir. Genel olarak bakıldığında finansal krizler birbirinden farklı sebeplerle ortaya çıksa da hepsinin ortak bazı sebepleri vardır. Kredi hacminde uzun vadeli genişlemeler, güçlü kaldıraçlar, yükselen varlık fiyatları, gayrimenkul sektöründe balonlaşma gibi nedenler finansal sektörü kırılğan hale getirmiş ve krize neden olmuştur.¹¹ Bu dönemde çıkan varlık balonu patlamasından sonra uygulanan maliye politikaları yetersiz kalmıştır. Bunun nedeni finansal sektördeki problemler olmuştur.¹²

⁸ Gabor Oblath, Andras Boros-Kazai, The Budget Deficit's Macroeconomic Effects in Hungary, Russian & East European Finance and Trade, Cilt 32, Sayı 3, 1996, s.72

⁹ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ja.html>, Erişim Tarihi: 20 Haziran 2017.

¹⁰ Bu sistem 2. Dünya Savaşından sonra ekonomide çok fazla görülmeye başlanmıştır. Aslında dikey tekelleşmekten başka bir şey değildir.

¹¹ EUROPEAN COMMISSION, Economic Crisis in Europe: Causes, Consequences and Responses, 2009, s.8 http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication15887_en.pdf, Erişim Tarihi: 24 Haziran 2017

¹² Antonio Spilimbergo ve diğerleri, Fiscal Policy for the Crisis, IMF Staff Position Note, Prepared by the Fiscal Affairs and Research Departments, 29 Aralık 2008, s.4

Japonya Nisan 1997 yılında harcama vergilerindeki artış ve kamu yatırımlarındaki azalıştan sonra beklenenden daha yüksek bir hane halkı tüketim kısmısıyla karşılaşmıştır. Japon bankaları düşük kredi taleplerinden dolayı bilançolarını küçültmek durumunda kalmışlardır. Bunun üzerine hükümet önlem olarak bankaların yeniden yapılanmasını desteklemek için mali teşvik paketini yürürlüğe koydu. Bu bankacılık sektöründeki sorunları biraz azaltmışsa da resesyon devam etmiştir. 1998 yılında 30 trilyon Yen (6.006 milyon TL) finansal piyasaları desteklemek üzere (bunlar daha çok mevduat sigortası, bazı bankalara sermaye akımı, batan bankaların sorunu için kullanılmıştır) kamu fonlarından aktarılmış ancak ekonomik canlılık için yeterli gelmemesi üzerine vergi kesintilerine ve kamu harcama politikalarına yönelmiştir.¹³ Yine bu dönemde dünya cari dengesinin bozulmasında Japonya'nın da etkisi olmuştur. Japonya ile birlikte Çin ve petrol ihracatçısı ülkelerin cari fazlalarını ABD hükümetinin açıklarını finanse etmek için kullanımı buna neden olmuştur.¹⁴

1991'den sonraki on yılda Japonya önceki on yılda kaydettiği ortalama yıllık büyüme oranını yalnızca bir yıl yakalayabildi. Japonya'nın bu durumu için iktisatçılar "büyüme durgunluğu" kavramını geliştirmişlerdir. Büyüme durgunluğu, bir ekonominin büyüdüğü halde bu büyümenin kapasite artışının kullanılmasına yetmeyecek hızda olması durumu olarak ifade edilir.¹⁵

2000'lerden sonra ekonomi ılımlı bir büyüme trendine girdiyse de 2008'den sonra 4 defa resesyona¹⁶ girmiştir. Aynı yıl cari fazlalarda bir daralma meydana gelmiş; takip eden yıllarda stabil kalmayı başarmıştır. 2013 yılında parasal genişlemeler, esnek mali politikalar ve yapısal reform girişimleri 2020 yılına kadar GSYH'nın %20 oranında artırılarak 600 trilyon Yene (19.446 milyar TL) çıkarılması hedeflenmiştir. Ekim 2015 tarihinde Japonya ve diğer 11 ülke arasında imzalanan Trans-Pasifik Ortaklığı¹⁷ anlaşmasıyla küresel rekabette ülkenin pozisyonunu iyileştirmek ve ihracat için yeni pazarlar bulmak karşılığında ekonomisini açmıştır. Halen toplam kamu borcu GSYH'nın %247'sini oluşturmaktadır.¹⁸ Ancak dış borçların GSYH'ya oranı yaklaşık olarak %73'tür.¹⁹ Gelirlerini artırmak için harcama vergisini 2014 yılında %5'ten %8'e²⁰ son olarak 2015 yılında %10'a çıkardı. Nisan²¹ 2017'de de nihai artırıma gidilmesi planlandı (gıda ürünleri hariç tutulmakta), ancak ekonomik canlanmanın istenilen seviyede gerçekleşmemesi dolayısıyla nihai artırım 2019 yılına bırakıldı. Bütün bu artırımlar GSYH'da

¹³ Antonio Spilimbergo ve diğerleri, age, s.25

¹⁴ EUROPEAN COMMISSION, age, s.46

¹⁵ Paul Krugman, Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü ve Küresel Kriz, Çeviren: Neşenur Donamış, Literatür Yayınları, 2010, s.55

¹⁶ GSYH'de iki veya daha fazla çeyrek dönemde meydana gelen küçülmedir.

¹⁷ Anlaşma Şubat 2016'da imzalanmış ancak henüz yürürlüğe girmemiştir. Şubat 2017 tarihinde ABD'nin bu ortaklıktan çekilmesi örgütün Şubat 2018'de faaliyete girmesi açısından önemli engel olarak görülmüştür. Ancak örgüte üye olacak devletlerin ekonomik gücünün toplam aday sayısı ülkelerin ekonomik gücünün en az %85'ini oluşturması halinde örgüt faaliyete başlayabilecektir. Bununla birlikte ABD'nin çekileceğini ilan etmesinden sonra ortaklığın bir anlamı kalmadığını dile getiren devlet Japonya olmuştur.

¹⁸ Japonya 1970-83 döneminde diğer bütün endüstrilemiş ülkelerle birlikte yüksek oranda borç rasyosuyla karşılaşmıştır. O dönemlerde Borç/GSYH oranı sürekli bir yükseliş içinde geçmiştir (Butler, Persson ve Minford, 1985: 18). Başka bir deyişle Japonya'daki bu yüksek borçlar geçmişten birikerek süregelmiştir. IMF mevcut mali politikaların devamı halinde 2020 yılında bu oranın %250'ye çıkacağı uyarısında bulunuyor (The Japan Times, 16 Nisan 2015).

¹⁹ <https://www.ceicdata.com/indicator/japan/external-debt--of-nominal-gdp>, Erişim Tarihi: 10 Eylül 2017

²⁰ Açıklanan program dahilinde yapılan ilk vergi artışı sonrasında ülkede resesyon yaşandı.

²¹ Japonya'da mali yıl Nisan ayında başlamaktadır.

daraltıcı etki göstermektedir. Bununla birlikte Japonya Merkez Bankasının (BoJ) agresif genişletici parasal politikaları deflasyonla mücadelede ilerleme sağlamaktadır.²²

Japonya 1990'lı yıllarda girmiş olduğu resesyondan henüz çıkmış değil. Aslında bu resesyon gibi görünse de depresyondan başka bir şey değildir. Japonya gibi dünyanın en büyük ekonomilerinden biri²³ normal koşullarda talebi arttırmak konusunda herhangi bir sıkıntıya düşmemesi gerekirdi.²⁴ Ancak ülke kendisini Burnham'ın (1941) ifade ettiği bir tuzağın içinde buldu: "*mevcut yatırım fonları artık kullanılmamakta ve banka hesaplarında boş boş (atıl) durmaktadır*".²⁵

Birçok ampirik çalışma Japonya'nın 2. Dünya Savaşından önce ve sonrasında verdiği bütçe açıklarının yakın tarihte son bulmayacağını gösteriyor.²⁶ Fukuda ve Teruyama'nın 1994 yılında yaptıkları çalışmada da 2. Dünya Savaşından bu yana meydana gelen bütçe açıklarının sürdürülemez olmadığını ortaya koyuyor. Onlara göre Japonya kamu yükümlülükleri gelecekte herhangi bir sorunla karşılaşmadan yerine getirilebilecektir. Ancak bu tahminlemede 1975 yılındaki yapısal kırılmaları (structural break), gayrimenkul faiz oranları gibi değişkenler dikkate alınmamıştır.²⁷ Yapısal kırılmalar verilerin değerlendirilmesinde yanıltıcı sonuçlara sebebiyet verdiği için genellikle görmezden gelinirler. Ancak gayrimenkul faiz oranlarındaki değişkenlerin dikkate alınmaması eksiklik olarak değerlendirilebilir.

3.2- Bütçe Açıklarının Makroekonomik Etkileri

Japonya bütçe açığı aslında aynı zamanda birincil bütçe açığıyla aynı anlama gelmektedir. Başka bir deyişle Japonya uzun yıllardır faiz dışı bütçe açığı sorunuyla uğraşmaktadır. Orta vadede, 2020 yılında faiz dışı fazla verebilecek seviyeye gelmesi planlanmaktadır.²⁸ Bütçe dengesi içinde sosyal güvenlik fonları yer almaktadır. Bu fonlar 1997 yılına kadar fazla vermesine karşın²⁹ bütçe açığı neredeyse hep süreklilik gösterdi. Yaşlı nüfusun artmasıyla birlikte sosyal güvenlik harcamaları daha yüksek artış eğilimine girmiştir. Hükümet bu alandaki kesintilere gitme yönünde politikalar üretmeye çalışsa da yaşlı nüfusun çokluğu³⁰ (oy ticareti açısından) dolayısıyla etkin çözümler üretilmiyorlar.³¹ Ancak bütün bunlara rağmen bütçe açığında iyileşmeler meydana gelmiştir. Bununla birlikte 2008 krizinin

²² <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ja.html>, Erişim Tarihi: 20 Haziran 2017

²³ O dönemde dünyanın ikinci en büyük ekonomisi konumundaydı. 2001 yılında Çin, 2012 yılında Hindistan Japonya'yı geçmiş ve bugün Japonya dünyanın dördüncü büyük ekonomisi olmuştur.

²⁴ Paul Krugman, Is the Economic Crisis a Crisis For Economics? Or, Where is Macroeconomics When We need it?, The Dismal Science, http://www.slate.com/articles/business/the_dismal_science/1998/11/is_the_economic_crisis_a_crisis_for_economics.html, Erişim Tarihi: 29 Temmuz 2017.

²⁵ James Burnham, The Managerial Revolution Or What is Happening in The World Now, Penguin Books, 1941: Aktaran Paul Krugman, age.

²⁶ Shin-ichi Fukuda, Hiroshi Teruyama, The Sustainability of Budget Deficits In Japan, Hitotsubashi Journal of Economics, Sayı 35, 1994, s.109

²⁷ Shin-ichi Fukuda, Hiroshi Teruyama, age, s.110, 118

²⁸ NIKKEI, Tokyo Makes Slow Progress on Deficit Reduction, Asian Review, 2015, <http://asia.nikkei.com/Politics-Economy/Policy-Politics/Tokyo-makes-slow-progress-on-deficit-reduction>, Erişim Tarihi: 07 Ağustos 2017

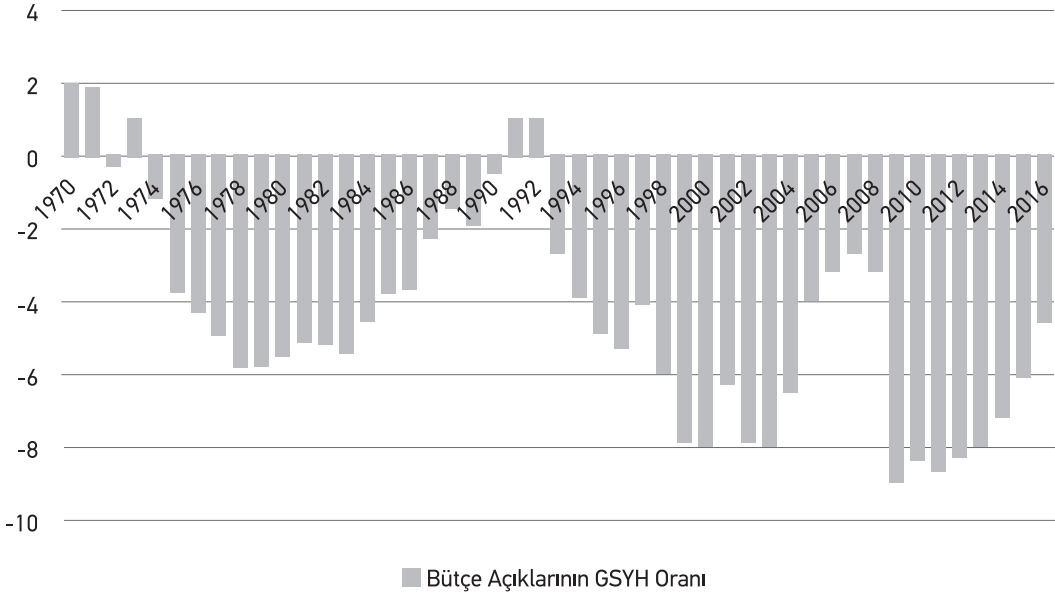
²⁹ Economy Watch, Japan Budget Deficit, 2010, <http://www.economywatch.com/budget/japan/deficit.html>, Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2017

³⁰ Bu durum yaşlıların yönettiği hükümet yani "gerontokrasi" (gerontocracy) olarak isimlendirilmektedir.

³¹ Noah Smith, The Two Sides of Japan's Deficit Trap, Bloomberg View, 2015, <https://www.bloomberg.com/view/articles/2015-06-24/abe-s-deficit-plans-will-face-two-immovable-forces>, Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2017

ağır sonuçları kendini bütçe dengesi üzerinde de göstermeye başlamıştır. Aşağıda Japonya'nın 1969 ve sonrası yıllardaki bütçe açığı gösterilmektedir.

Grafik 1: Bütçe Açıklarının GSYH'ya oranı

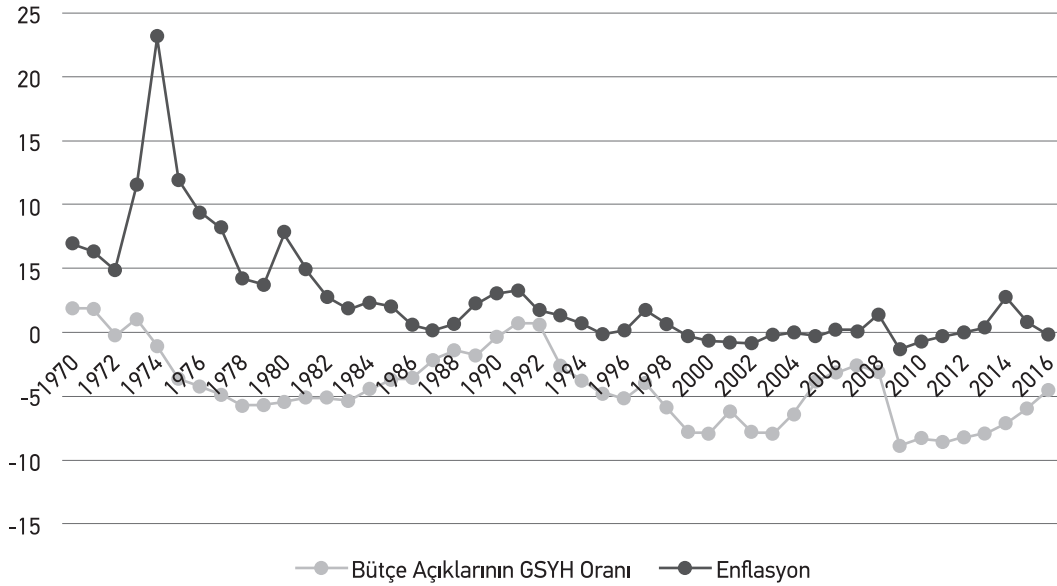

Kaynak: tradingeconomics.com/japan/government-budget ve theglobaleconomy.com/Japan/Government_budget_balance/'tan alınan verilerle oluşturulmuştur. Erişim Tarihi: 10 Haziran 2017

Görüldüğü gibi 1973 yılına kadar bütçe açığı önemli bir sorun olarak görülmez iken daha sonra ciddi bütçe açıkları verilmeye başlanmıştır. 1990'lı yıllarda küçük bir düzelme söz konusu olmuş ancak krize karşı getirilen önlem paketleri sonucunda toplam tüketimde daralmaya neden olmuş ve vergi gelirlerinde düşme meydana gelmiştir. 2007 yılında bütçe açığının GSYH'ya oranı %2,6'ya kadar gerilemiş, ancak 2008 yılında %3,1'e, 2009 yılında da %8,9'a kadar yükselmiştir. 2008 krizinin etkisinin kamu kesimi üzerindeki negatif etkisinin azalmasıyla birlikte açık bir azalma sürecine girmiştir.

Bütçe açığının ilişkili olduğu faktörlerden biri enflasyondur. Grafik 2'de bütçe açıkları ile enflasyon oranları gösterilmektedir.

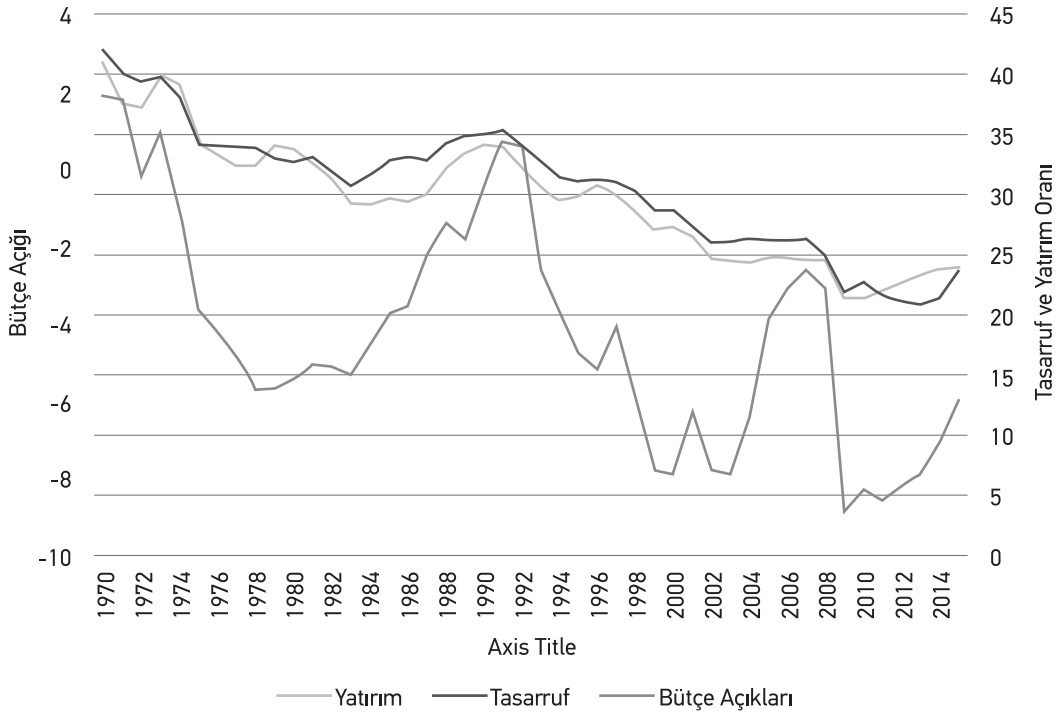
Grafik 2: Bütçe Açığı ve Enflasyon

Kaynak: tradingeconomics.com/japan/government-budget, theglobaleconomy.com/Japan/Government_budget_balance/ ve inflation.eu/inflationrates/japan/historic-inflation/cpi-inflation-japan.aspx'ten alınan verilerle oluşturulmuştur. Erişim Tarihi: 10 Haziran 2017

Grafik 2'de enflasyon ile bütçe açığının genel dengesi arasında orta vadede uyum görülmektedir. Ancak 1973 yılında enflasyonun 4.84'ten 11.57'ye ve ertesi yılda 23.18'e çıkması yapısal bir kırılma olarak görülmektedir. Bu yüzden 1973-1977 yılları arasındaki veriler göz ardı edildiğinde anlamlılık düzeyi artış göstermektedir. Enflasyonun 1993 yılından itibaren çoğunlukla sifıra yakın bir seyir izlemiştir. Zira 2000-2005 yıllarında deflasyonist, 2006-2008 yılları arasında enflasyonist, 2009-2012 tekrar deflasyonist, 2013-2015 yılları arasında tekrar enflasyonist ve nihayet 2016 yılında da yeniden bir deflasyonist süreç yaşanmıştır. Sonuç olarak hükümetin 1990'lı yılların başından itibaren fiyatlar genel seviyesini artırmak için giriştiği politikaların tam olarak işe yaramadığı görülmektedir. Nitekim yapılması planlanan harcama vergileri artışlarının sürekli ertelenmesinin altında yatan önemli faktörlerden biri de budur.

Grafik 3: Bütçe Açığı, Tasarruf ve Yatırım Oranlarının GSYH'ya Oranı

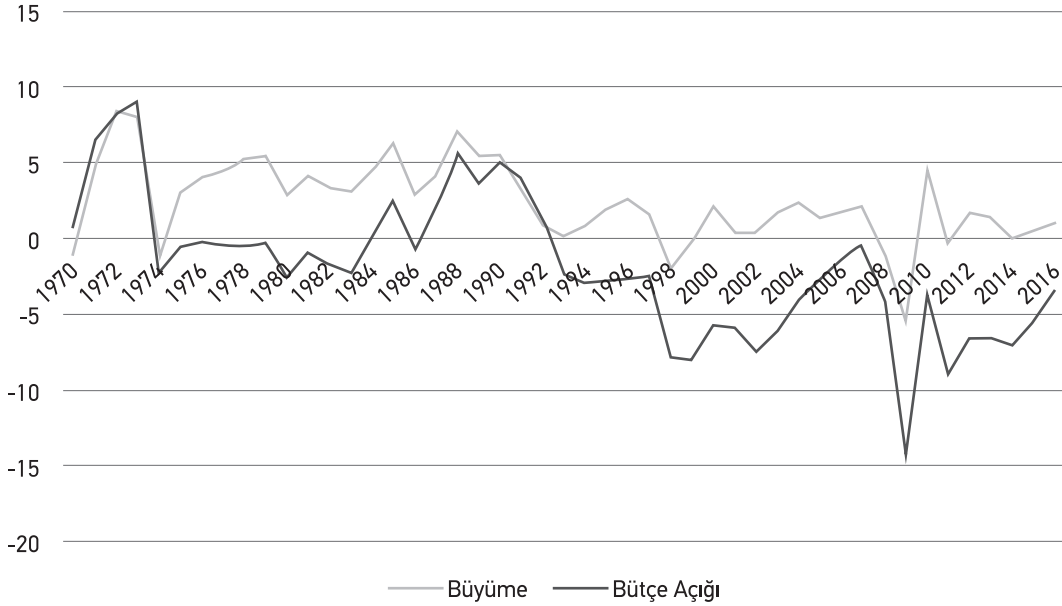

Kaynak: tradingeconomics.com/japan/government-budget, theglobaleconomy.com/Japan/Government_budget_balance/ ve <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDS.TOTL.ZS?end=2015&locations=JP&start=1970&view=chart>'tan alınan verilerle düzenlemiştir. Erişim Tarihi: 12 Haziran 2017

Not: Tasarruf verileri alınırken brüt yurtiçi tasarruflar (gross domestic savings) dikkate alınmıştır.

Grafik 3'e bakıldığında tasarruf açığının olmadığı aksine yatırım açığının 1980 yılından sonra sürekli olarak görülmektedir. Burnham'ın işaret ettiği tehlikenin (mevcut yatırım fonları artık kullanılmaması ve banka hesaplarında boş boş (atıl) durması) 1990'lı yıllardan sonrada devam ettiği görülmektedir. Bütçe açıklarının artmasına bağlı olarak tasarrufların arttığı, açığın azaldığında ise tasarrufların azaldığı görülmektedir. Bu durum hükümetin bütçe açığı verdiği dönemlerde bireylerin artan harcanabilir gelirlerinden daha fazlasını tasarrufa ayırdıklarını göstermektedir. Ayrıca Japonya ekonomisinin verilen yıllar itibariyle çoğunlukla tasarruf fazlası verdiği görülmektedir. 1973-1975 yılları arasında, 1979, 1980 yıllarında ve 2011-2015 yılları arasında yaşanan tasarruf açığı dışında sürekli bir tasarruf fazlası vermiştir. Bununla birlikte kriz dönemlerine denk gelen 1990, 2001, 2008 ve 2009 tasarruf/yatırım oranının en düşük olduğu yıllar olarak dikkat çekmektedir.

Grafik 4: Bütçe Açığı ve Ekonomik Büyüme Oranı

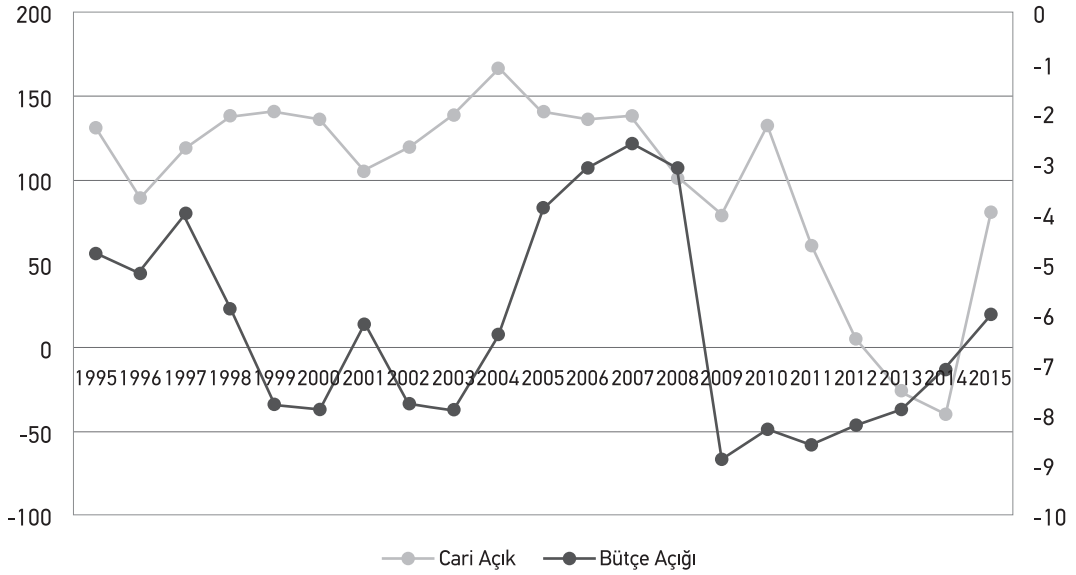

Kaynak: tradingeconomics.com/japan/government-budget, theglobaleconomy.com/Japan/Government_budget_balance/ ve <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=JP>den alınan verilerle düzenlenmiştir. Erişim Tarihi: 17 Haziran 2017

Grafik 4 incelendiğinde ekonomik büyüme ile bütçe açığı arasında çok yakın bir ilişkinin varlığı görülmektedir. Büyümede meydana gelen sert dalgalanmalar aynı zamanda ve neredeyse aynı şiddette bütçe açığında da etkisini göstermektedir. Bu refah dönemlerinde kamu gelirlerinde meydana gelen artışın, daralma dönemlerinde ise kamu gelirlerinde meydana gelen düşüşün doğal bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda açık finansmanın yatırımlar üzerindeki olumsuz etkisi büyüme oranları üzerinde de kendini göstermektedir. Büyümenin artmasına bağlı olarak bütçe açığı/GSYH oranının düşmesi esasen bütçe açığının azalmasıyla birlikte büyüme oranlarındaki artışın da etkili olduğu dikkatten kaçmamalıdır. Bununla birlikte grafik incelendiğinde bütçe açığı/GSYH oranındaki değişimin büyüme oranlarındaki değişimden daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumu Japonya'da tasarruf oranlarının yüksek olmasının bir sonucu olarak bütçe açıklarının bahsedilen olumsuz etkisinin zayıf olduğunu göstermektedir. Örneğin bir önceki yıla göre 2009 yılında bütçe açığı %5,8 artarken büyüme aynı yıl -%5 olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılında ise bütçe fazlası %0,6 olarak gerçekleşmişken, büyüme %10,2 olarak gerçekleşmiştir.

Aşağıda Japonya'nın cari dengesi gösterilmektedir. 2015 yılı itibariyle 670 milyar dolarlık ihracatıyla dünyanın 4. ihracatçısı; 589 milyar dolar ithalatıyla da 5. İthalatçısı konumundadır. İhracatta en yüksek pay araba sektörü ve entegre sistemlerde (integrated system), ithalattaki en yüksek pay ise enerji sektöründedir. Ayrıca tarım sektörünün küçük olmasından dolayı gıda ihtiyacının önemli bir kısmı da ithalat yoluyla karşılanmaktadır.

Grafik 5: Bütçe Açığı ve Cari Denge (Milyar Dolar)

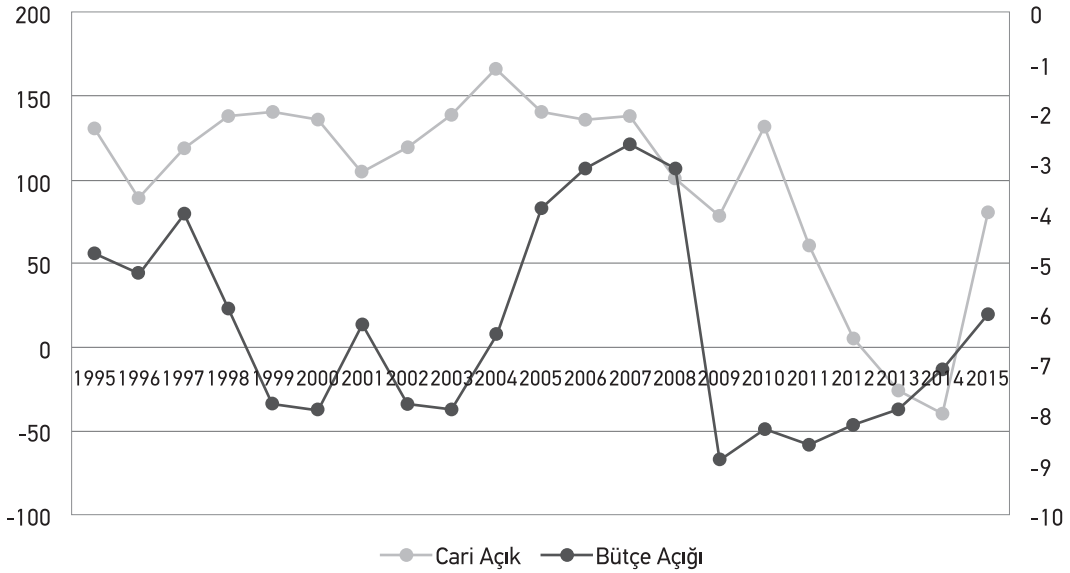

Kaynak: tradingeconomics.com/japan/government-budget, theglobaleconomy.com/Japan/Government_budget_balance/ ve <http://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/jpn/>'den alınan verilerle düzenlenmiştir. Erişim Tarihi: 25 Haziran 2017

Görüldüğü gibi Japonya 2012 yılına kadar sürekli bir cari işlemler fazlası vermiştir. Ancak 2013 yılından itibaren ters bir konjoktüre girilmiş ve ithalat ihracatı geçerek cari açık vermeye başlanmıştır. Mevcut durumda Japonya'da hem bütçe açığı hem de cari açık, diğer bir deyişle ikiz açık sorunu baş göstermiş gibi görünüyor. Grafik 5 ayrıca teorik olarak bütçe açığının cari açığa neden olabileceği fikrini desteklememektedir. Hatta bütçe açığının arttığı yıllarda toplam ticaret hacminin de arttığı yıllar olmuştur.

Bütçe açığı ve cari açık arasındaki ilişki değerlendirilirken reel faiz oranlarının da dikkate alınması gerekmektedir. Nitekim bütçe açıklarının tasarrufları azaltması sonucu reel faiz oranları azalmakta ve bu durum da cari hesaplarda açığa yol açtığı kabul edilmektedir. Özellikle Japonya'da iç borçların çok yüksek olmasına rağmen, tasarrufların da yüksek olması böyle bir sonucun doğmasına engel olmaktadır. Grafik 6'ya bakıldığında açıkların arttığı halde faiz oranlarının nispeten düşük kalması da Japonya'da tasarruf eğiliminin yüksek olmasının bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

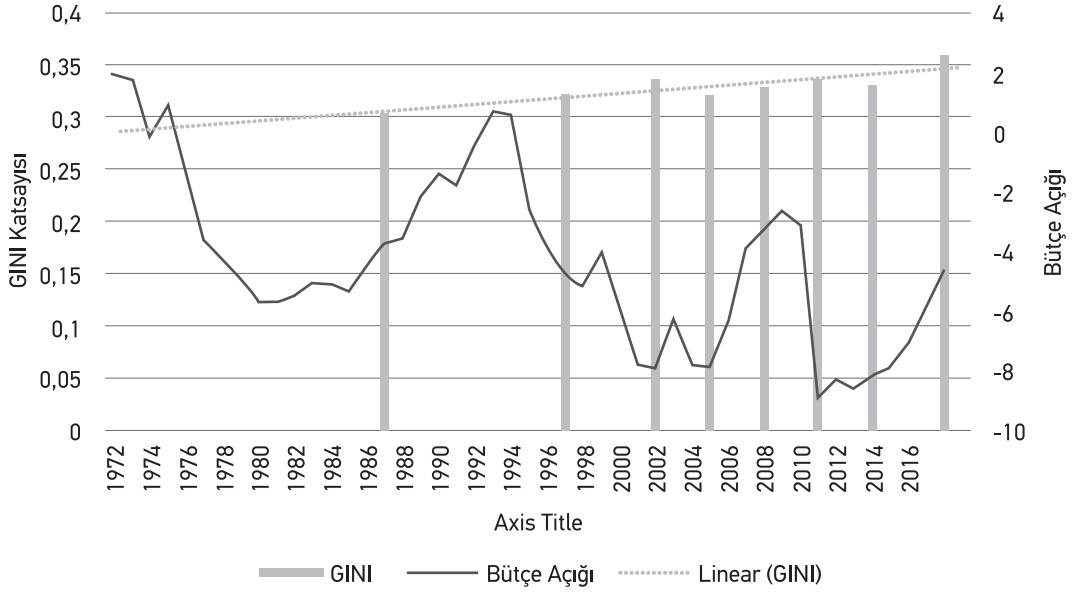
Grafik 6: Bütçe Açığı ve Reel Faiz Oranı

Kaynak: tradingeconomics.com/japan/government-budget, theglobaleconomy.com/Japan/Government_budget_balance/ ve <https://data.worldbank.org/indicator/FR.INR.RINR?locations=JP>'den alınan verilerle düzenlenmiştir. Erişim Tarihi: 13 Temmuz 2017

Yukarıdaki grafiğe bakıldığında bütçe açıklarının reel faiz oranlarının belirlenmesinde sınırlı bir etki meydana getirdiği görülmektedir. Etkinin sınırlı olmasının temel nedeni ise tasarruf oranlarının yüksek olması ve dolayısıyla borçlanma maliyetlerinin düşük olması gösterilebilir. Grafik incelendiğinde genel seyir açıkların azalırken faizlerin arttığı yönünde olduğu görülmektedir. Genel kabulün aksini gösteren bu durum bahsi geçen tasarruf oranlarının yüksek olmasıyla açıklanabilir.

Grafik 7: Bütçe Açığı ve Gini Katsayısı

Kaynak: tradingeconomics.com/japan/government-budget, theglobaleconomy.com/Japan/Government_budget_balance <http://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=66670#>'den alınan verilerle düzenlenmiştir. Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2017

Japonya'da en yüksek geliri elde eden %1'lik kesim 2008 yılında toplam gelirin %9,5'ini alırken 2012 yılına gelindiğinde bu oran %9'a düşmüştür. Bu durum diğer gelişmiş ülkelerin aksine bir seyir izlemiştir. Piketty'ye göre bu durum resesyondan kaynaklanmıştır ve uzun vadede bunun yine artma eğilimine girmesi beklenmektedir. Emmanuel Saez'e göre ise bunun nedeni kıdem yönetici ücretlerinin ve kıdem tazminatlarının regüle edilmiş olması ve şirket normlarına göre belirlenmesi ve ülkede vergi öncesi gelirlerde eşitsizliğin düşük olmasıdır.³² Grafik 6 incelendiğinde, en yüksek geliri elde edenlerin toplam gelirden aldıkları payın %0,5 azalmasına rağmen, Gini katsayısının 2006'ya kıyasla arttığı görülmektedir. 2009'da 0,34'ya yükselen Gini katsayısı 2012'de 0,33'e düşmüştü; ancak 2016 yılına gelindiğinde 0,36 ile en yüksek seviyesine çıkmıştır.

4- SONUÇ

Japon ekonomisinin karşı karşıya olduğu ve uzun süredir devam eden mali kırılganlıkları düşük büyüme ve düşük enflasyon oranıdır. Bu göstergeler tarafından desteklenen yüksek bütçe açıkları ve borç oranları hükümet tarafından ele alınan önemli sorunlar olarak görülmektedir. Bu bağlamda hükümet 2020 yılını reformların hedeflerine ulaşması gereken yıl olarak belirtmiştir.

Düşük işsizlik, yüksek tasarruf oranlarına rağmen ekonomide ilgilenilmesi gereken birçok sorun vardır. Düşük işsizlikle birlikte nüfusun yaşlanması ve dışardan çok fazla göçe olanak tanımayan ya-

³² Jakob M. Schlesinger, Japan May Be Exception to Piketty's Thesis, The Wall Street Journal, 2015, <http://www.wsj.com/articles/japan-may-be-exception-to-piketys-thesis-1423451451>, Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2017

sal yapısı, yüksek tasarruflara rağmen düşük yatırım oranlarının varlığı mevduatların banka hesaplarında atıl olarak kalmasına neden olmaktadır.

Bütçe açığı bütün ekonomik olayların sonucu olduğu gibi bu ekonomik gerçekleştirmelerden önemli ölçüde etkilenmektedir. Bütçe açığının faiz dışı açık şeklinde olması ve borç/GSYH rasyosunun çok yüksek seviyelerde seyretmesi, yine yukarıda bahsedilen sorunların uzun süredir devam eden sorunlar olması Japon ekonomisinin önemli yapısal sorunlar içerdiğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- BALL, L. ve MANKİW, N. G. (1995), What Do Budget Deficit Do?, NBER Working Paper Series, No. 5263.
- BARRO, R. J. (1989), The Ricardian Approach to Budget Deficits, The Journal of Economic Perspectives, Cilt 3. Sayı 2. ss. 37-54.
- BUİTER, W. H., PERSSON, T. ve MİNFORD, P. (1985), A Guide to Public Sector Debt and Deficits, Economic Policy, Cilt 1. Sayı 1. ss. 13-79.
- BURNHAM, J. (1941), The Managerial Revolution, What is Happening in The World, Penguin Books.
- Economy Watch (2010), Japan Budget Deficit, <http://www.economywatch.com/budget/japan/deficit.html>, Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2017
- EGELİ, H. (1998), Bütçe Açıklarının Makro Ekonomik Etkileri ve Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde Uygulanan Finansman Yöntemleri Açısından Değerlendirilmesi, Maliye Yazıları, Sayı 58.
- EUROPEAN COMMISSION (2009), Economic Crisis in Europe: Causes, Consequences and Responses, http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication15887_en.pdf, Erişim Tarihi: 24 Haziran 2017.
- FUKUDA, S. ve TERUYAMA, H. (1994), The Sustainability of Budget Deficits In Japan, Hitotsubashi Journal of Economics, Cilt 35. ss. 109-119.
- KRUGMAN, P. (1998), Is the Economic Crisis a Crisis For Economics? Or, Where is Macroeconomics When We need it?, The Dismal Science, http://www.slate.com/articles/business/the_dismal_science/1998/11/is_the_economic_crisis_a_crisis_for_economics.html, Erişim Tarihi: 30 Temmuz 2017.
- KRUGMAN, P. (2010), Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü ve Küresel Kriz, Çeviren: Neşenur Donamış, Literatür Yayınları, 2010.
- NIKKEI (2015), Tokyo Makes Slow Progress on Deficit Reduction, Asian Review, <http://asia.nikkei.com/Politics-Economy/Policy-Politics/Tokyo-makes-slow-progress-on-deficit-reduction>, Erişim Tarihi: 07 Ağustos 2017.
- OBLATH, G. ve BOROS-KAZAI, A. (1996), The Budget Deficit’s Macroeconomic Effects in Hungary, Russian & East European Finance and Trade, Cilt 32. Sayı 3. ss. 72-85.
- OHTAKE, F., KOHARA, M., OKUYAMA, N. ve YAMADA, K. (2013), Growing Inequalities and Their Impact In Japan, GINI Growing Inequalities’ Impact, Country Report for Japan, <http://gini-research.org/system/uploads/449/original/Japan.pdf?1370090592>, Erişim Tarihi: 5 Ağustos 2017.
- SCHLESINGER, J. M. (2015), Japan May Be Exception to Piketty’s Thesis, The Wall Street Journal, <http://www.wsj.com/articles/japan-may-be-exception-to-pikettrys-thesis-1423451451>, Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2017.

- SMITH, N. (2015), The Two Sides of Japan's Deficit Trap, Bloomberg View, <https://www.bloomberg.com/view/articles/2015-06-24/abe-s-deficit-plans-will-face-two-immovable-forces>, Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2017.
- SPILIMBERGO, A., SYMANSKY, S., BLANCHARD, O. ve COTTARELLI, C. (2008), Fiscal Policy for the Crisis, IMF Staff Position Note, Prepared by the Fiscal Affairs and Research Departments.
- The Japan Times, IMF Warns of Higher Debt-GDP Ratio in Japan, 16 Nisan 2015, <http://www.japantimes.co.jp/news/2015/04/16/business/imf-warns-higher-debt-gdp-ratio-japan/#.WFaV4-aLQ2w>, Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2017.
- YELLEN, J. L. (1989), Symposium on the Budget Deficit, Journal of Economic Perspectives, Cilt 3. Sayı 2. ss. 17-21.
- Rising Higher Income Inequality in Japan and Elsewhere, https://mitpress.mit.edu/sites/default/files/titles/content/9780262513456_sch_0001.pdf, Erişim Tarihi: 10 Eylül 2017.
- <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ja.html>, Erişim Tarihi: 20 Haziran 2017.
- http://www.theglobaleconomy.com/Japan/Government_budget_balance/, Erişim Tarihi: 10 Haziran 2017
- <http://www.tradingeconomics.com/japan/government-budget>, Erişim Tarihi: 10 Haziran 2017
- <http://www.inflation.eu/inflationrates/japan/historic-inflation/cpi-inflation-japan.aspx>, Erişim Tarihi: 10 Haziran 2017
- <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=JP>, Erişim Tarihi: 12 Haziran 2017
- <https://data.worldbank.org/indicator/FR.INR.RINR?locations=JP>, Erişim Tarihi: 13 Temmuz 2017
- <http://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/jpn/>, 25 Haziran 2017
- <http://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=66670#>, Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2017
- <http://www.e-stat.go.jp/SG1/estat/NewListE.do?tid=000001073908>, 30.6.2016
- <https://www.ceicdata.com/indicator/japan/external-debt--of-nominal-gdp>, Erişim Tarihi: 10 Eylül 2017